

stuk 4), 'Ouders' (hoofdstuk 5) en 'Straf' (hoofdstuk 6) doet ietwat gewrongen aan. Het is nauwelijks doenlijk om het aspect 'kinderen' uit de opvoedingsadviezen te destilleren zonder tegelijkertijd uitspraken over ouders te doen en andersom. En omdat het hoofdstuk over 'Deskundigen' onder andere een inhoudelijk overzicht biedt van de verschillende theorieën waardoor deskundigen zich hebben laten inspireren en de diverse methodes die zij successievelijk hebben gepropageerd, is er een sterke overlap tussen dit hoofdstuk en de daarop volgende hoofdstukken, waaronder ook de separate verhandeling over het probleem 'Straf'. In meningen over nut en nadeel van straffen liggen overigens weer krachtige overtuigingen over de rol en positie van ouders en kinderen besloten. Inzichten in hoofdstuk 5 hadden ook kunnen figureren in hoofdstuk 4 en andersom, wat de transparantie van de informatie niet ten goede komt. Maar dit is bijzaak. Al met al is *Luisteren naar deskundigen* een nuttige studie die leemtes in onze kennis van laat twintigste-eeuwse opvoedkundige denkbepelden opvult en die tot boeiende en zinvolle conclusies leidt.

Lies Wesseling
Universiteit Maastricht

Derk van der Horst, *Geschiedenis van Engeland* (Amsterdam: Arbeiderspers, 2004)
398 p. ISBN 9029522631

Er wordt onder Nederlandse historici opmerkelijk weinig aandacht besteed aan de Britse geschiedenis. Er zijn in Nederland in de laatste dertig jaar slechts een handvol proefschriften over Engelse onderwerpen verschenen, wat gezien de grote populariteit van de Engelse taal en cultuur en de toegankelijkheid van Britse archieven moeilijk te verklaren is. Het kan zijn dat het vooral komt door een gebrek aan hoogleraren die zich met Groot-Brittannië bezig houden, waardoor deze tak van de geschiedschrijving niet wordt gestimuleerd, of door de aantrekkingskracht van de recente Duitse geschiedenis. Eigenlijk heeft alleen de relatie Engeland-Nederland in de vroegmoderne tijd met name in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw ruime aandacht mogen genieten. Het zal dan ook geen verbazing wekken dat er ook zelden algemene geschiednissen van de hand van Nederlandse historici zijn verschenen. Eigenlijk kwalificeert alleen H.A. Lunshofs *Engeland: een politieke geschiedenis* uit de jaren veertig zich hiervoor. Daarnaast is het Nederlandse lezerspubliek de laatste decennia aangewezen geweest op de idiosyncratische maar vaak herdrukte *Geschiedenis van Engeland* van de Belg Raoul van Caenegem.

Het gelijknamige boek van de recent gepensioneerde Amsterdamse historicus Derk van der Horst is dan ook een verrijking van de Nederlandstalige literatuur over Engeland. Het is toegankelijk en incorporeert veel van de moderne Britse historiografische discussie in haar weliswaar vrij traditionele chronologie van de politieke geschiedenis. Het is nogal kort over de ontwikkelingen voor de troonsbestijging van de Tudors in 1485, vooral de Romeinse tijd komt er met anderhalve pagina tekst bekaaid af, maar de politieke lijn wordt stevast goed uitgelegd. Ook de aspecten van de staatsinrichting die nogal eens sterk afwijken van de continentaal Europese tradities, zoals de positie van de *peerage*, de kerk, en de gebrekkige scheiding in de *Trias Politica*, worden duidelijk uiteengezet. Het verhaal is over het algemeen goed geschreven en leest makkelijk weg. Wel leeft Van der Horst nogal eens in de veronderstelling dat archa-

ische woorden als plechtanker, factorijen en Voor-Indië nog steeds bij het algemene publiek bekend zijn. Verder lijkt het vertalen van algemeen bekende Engelse frasen als 'Our finest hour' me onwenselijk en in deze tijd onnodig, al zullen taalpuristen er misschien blij mee zijn.

Wat minder geslaagd zijn de thematische uitstapjes naar niet-politieke ontwikkelingen. Het belang van veranderingen in de kunst, de taal, en de tuinarchitectuur voor de centrale politieke lijn worden niet altijd even goed duidelijk gemaakt.

Er worden ook op zichzelf lovenswaardige pogingen gedaan om op sociaal-economisch terrein verder te gaan dan de obligate aandacht voor de Industriële Revolutie die in elk handboek der Engelse geschiedenis onontbeerlijk schijnt te zijn. De korte stukjes over de veranderende verhoudingen tussen de klassen en standen, de introductie van de trein, het belang van mes en vork kwesties, de (in-)formele economische wereldheerschappij, zijn, hoewel op zich heel informatief, te kort en te eenvoudig om bij te dragen aan een beter begrip van de ontwikkelingen in Engeland. Zo is met name de beschrijving van de oorzaken en gevolgen van de Industriële Revolutie incompleet en te positief van toon. Hier geldt dus: het is nuttig dat er aandacht aan deze thema's wordt besteed, maar het had wel wat meer mogen zijn.

De balans tussen de doorwrochte analyse en het amusante detail is ook niet altijd even gelukkig. Van der Horst weet het verhaal aardig te verluchten met amusante details. Zo leren we dat je in de achttiende eeuw voor de wet nog steeds als geestelijke werd gezien als je kon lezen en dat je dan een lichtere straf kreeg voor vergrijpen. Het nadeel van al deze uitstapjes is echter dat door ruimtegebrek sommige zaken niet genoemd, verkeerd gedefinieerd of onvolledig behandeld worden.

Storend is dat Van der Horst de anachronistische neiging heeft om steeds te willen bewijzen dat, in tegenstelling tot het Britse idee van exclusiviteit, Engeland wel degeëlijk onderdeel is van Europa. Deze stelling kan niet de leidraad zijn voor de ingewikkelde interne ontwikkelingen van een groot land. De overmatige aandacht voor Europese ontwikkelingen gaat ook ten koste van de behandeling van de geschiedenis van Wales, Schotland en Ierland, waar de auteur zich, ondanks het recentelijk breed doorgedrongen besef dat die onverbreekelijk zijn verbonden met de Engelse geschiedenis, bewust niet teveel mee bezig heeft gehouden. Als hij bijvoorbeeld ontwikkelingen in Ierland aanstipt, is het jammer dat daar dan ook veel foutjes in zitten. Dat gaat van vrij onschuldige onjuistheden als dat de rebellen in 1916 zijn opgehangen in plaats van geëxecuteerd tot de verwarring veroorzakende stelling dat Ulster geheel Protestants is en alle zetels daar in 1918 door Unionisten zouden zijn gewonnen.

Al met al is dit een overzichtelijke tekst die de politieke geschiedenis van Engeland voor de geïnteresseerde lezer netjes op een rijtje zet, inzicht geeft in sociaal-economische en culturele ontwikkelingen, en redelijk recht doet aan de recente ontwikkelingen in de Engelse historiografie.

Joost Augusteijn
Universiteit Leiden